

Анотація

Шульженко О. В. Протиріччя обліку бази оподаткування при визначенні податкового обов'язку (на прикладі податку на додану вартість). — Стаття.

Досліджено проблемні питання визначення бази оподаткування. Аналізуються суміжні категорії правового механізму податку: об'єкт, предмет, база оподаткування. Зосереджена увага на практиці застосування законодавства судами України.

Ключові слова: податковий облік, база оподаткування, об'єкт оподаткування, предмет оподаткування, податок на додану вартість.

Аннотация

Шульженко Е. В. Противоречия учета базы налогообложения при определении налоговой обязанности (на примере налога на добавленную стоимость). — Статья.

Исследованы проблемные вопросы определения базы налогообложения. Анализируются смежные категории правового механизма налога: объект, предмет, база налогообложения. Сосредоточено внимание на практике применения законодательства судами Украины.

Ключевые слова: налоговый учет, база налогообложения, объект налогообложения, предмет налогообложения, налог на добавленную стоимость.

Summary

Shuljenko O. V. Contradictions of accounting the tax base when determining the tax obligations (for example, value added tax). — Article.

Investigated the problematic issues determining the tax base. Analyzes related categories of tax mechanism: object, subject, the tax base. Focused attention on the practice of law by the courts of Ukraine.

Keywords: tax accounting, tax base, the object of taxation, the subject of taxation, value added tax.

УДК 342.951:328.185(4+575.2).001.36

О. Є. Панфілов

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ» В МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТАХ ТА ЗАКОНОДАВСТВІ ІНШИХ КРАЇН

Постановка проблеми. Прийняття Верховною Радою і введення в законну силу Закону «Про засади запобігання і протидії корупції», який закріпив нове поняття корупції, зумовило необхідність теоретичного обґрунтування цього поняття. Враховуючи актуальне на сьогодні прагнення України до євроінтеграції, особливої уваги заслуговує аналіз цього поняття у світлі міжнародно-правових зобов'язань, прийнятих Україною у сфері протидії та запобігання цьому негативному соціальному явищу.

Ступінь наукової розробки проблеми. До питання узгодження міжнародного та національного регулювання антикорупційної діяльності у своїх працях звертались ряд авторів, зокрема, М. І. Камлик, М. І. Мельник, Є. В. Невмержицький, І. С. Нуруллаєв, О. Я. Прохоренко, С. С. Рогульський, О. В. Терещук, О. В. Ткаченко, Р. М. Тучак, М. І. Хавронюк та ін. Проте набрання чинності

Законом «Про засади запобігання і протидії корупції» поставило питання щодо необхідності врахування національного досвіду протидії корупції при імплементації міжнародних норм, а також вивчення досвіду країн, що досягли певного успіху у цій сфері.

Мета статті. Метою даного дослідження є визначення кола міжнародно-правових зобов'язань України у сфері протидії корупції, аналіз виконання цих зобов'язань на сучасному етапі, а також вивчення досвіду інших країн у цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хотілось би зупинитись на міжнародних зобов'язаннях України у сфері протидії корупції. Слід відзначити, що міжнародне співтовариство реально зацікавлене в тому, щоб протидіяти корупції як на національному рівні, так і в глобальному масштабі. Україна досить активно і широко залучена до цього процесу і підписала низку важливих міжнародних антикорупційних угод, зокрема Конвенцію ООН проти корупції [1], Цивільну конвенцію про боротьбу з корупцією [2], Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією [3], Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією [4].

Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти корупції Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» [5] від 18 жовтня 2006 р., який набрав чинності 18 липня 2009 р., тобто одночасно з набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 11 червня 2009 р. № 1508-VI. Ця Конвенція набула для України чинності з 2 грудня 2009 р.

Названа Конвенція була підписана міжнародною спільнотою 9 грудня 2003 р. в м. Меріда (Мексика). Відповідно до ст. 4 Конвенції держави-учасниці виконують свої зобов'язання згідно з цією Конвенцією відповідно до принципів суверенної рівності й територіальної цілісності держав і принципом невтручання у внутрішні справи інших держав. Даний міжнародний документ визначає ключові засади здійснення державами-учасницями політики у сфері запобігання та протидії корупції, а саме: запровадження органу або органів із запобігання та протидії корупції (ст. 6), оптимізацію функціонування публічного та приватного сектора (ст. ст. 7 та 12), запровадження кодексів поведінки державних посадових осіб (ст. 8), забезпечення доступу громадськості до процесів протидії корупції (ст. 13), впорядкування сфери державних закупівель й управління державними фінансами (ст. 9) тощо.

Цивільна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією, підписана 4 листопада 1999 р., була ратифікована Законом від 16 березня 2005 р. № 2476-IV [6] та набула для України чинності з 1 січня 2006 р. Конвенція визначає ряд заходів у сфері цивільного права, котрі необхідно вжити як на національному, так і на міжнародному рівні, з тією метою, щоб сприяти боротьбі з корупцією шляхом надання особам, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, можливості отримати справедливую компенсацію.

У зв'язку з набуттям для України чинності Цивільною конвенцією про бо-

ротьбу з корупцією Україна стала сороковим членом ГРЕКО. Приєднавшись до ГРЕКО, Україна зобов'язалась брати участь у процесі взаємної оцінки у рамках Групи. У травні 2009 р. на пленарному засіданні ГРЕКО затверджено звіт щодо виконання Україною антикорупційних рекомендацій цієї міжнародної організації. Ці рекомендації надано Україні за результатами першого та другого раундів оцінки. Зазначені раунди оцінки були присвячені діяльності спеціалізованих органів, які займаються попередженням корупції, питанням імунітету посадових осіб щодо кримінального переслідування, а також питанням виявлення, вилучення та конфіскації доходів та іншого майна, отриманих внаслідок корупції, попередження корупції в системі державного управління, відповідальності юридичних осіб за корупційні злочини. На даний час триває Третій раунд оцінювання України. В його рамках у квітні 2011 р. відбувся візит експертів ГРЕКО до України, у ході якого вивчалася ситуація стосовно імплементації в українське законодавство положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Додаткового протоколу до неї, а також рекомендацій Ради Європи щодо фінансування політичних партій. Заслуховування та затвердження звіту за результатами зазначеного оцінювання заплановано під час пленарної сесії ГРЕКО у жовтні 2011 р.

Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією була підписана 27 січня 1999 р. у Страсбурзі. Україною вона була ратифікована 18 жовтня 2006 р. згідно із Законом № 252-V [7] та набула для України чинності з 1 березня 2010 р. Конвенція передбачає уніфікацію національного законодавства її сторін шляхом криміналізації корупційних злочинів, передбачених нею, до яких вона відносить: активне та пасивне хабарництво державних посадових осіб (ст. ст. 2–3), у тому числі іноземних (ст. 5), хабарництво депутатів представницьких органів (ст. 4), активне та пасивне хабарництво у приватному секторі (ст. ст. 7–8), хабарництво персоналу міжнародних міжурядових організацій (ст. ст. 9–11), зловживання впливом (ст. 12), відмивання доходів, отриманих від злочинів, пов'язаних із корупцією (ст. 13), виписування чи використання рахунку або будь-якого іншого облікового документа чи запису, що містить недостовірну чи неповну інформацію (ст. 14а), незаконне неоформлення запису про сплату (ст. 14b). На виконання цих положень Конвенції Кримінальний кодекс України був доповнений рядом нових складів злочинів Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 7 квітня 2011 р. № 3207-VI (наприклад, ст. 364¹ «Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, ст. 365¹ «Перевищення повноважень службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, ст. 365² «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», ст. 368³ «Комерційний підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми, ст. 368⁴ ст. «Підкуп особи, яка надає публічні послуги»), викладено в новій редакції ряд вже існуючих статей (ст. ст. 358, 364, 365, 366, 367, 368, 369).

Не знайшли на сьогоднішній день закріплення в законодавстві України положення ст. 18 Кримінальної конвенції, відповідно до якої кожна сторона вживає таких законодавчих й інших заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення відповідальності юридичних осіб за передбачені цією Конвенцією кримінальні правопорушення — дача хабара, посередництво та відмивання грошей, — вчинені у їхніх інтересах будь-якою фізичною особою, яка діяла в особистій якості чи як представник того чи іншого органу юридичної особи та яка обіймає керівну посаду у цій юридичній особі, із використанням представницьких повноважень юридичної особи, чи повноважень приймати рішення від імені юридичної особи, чи повноважень здійснювати контроль за діяльністю юридичної особи, а також за залучення такої фізичної особи до вищезазначених правопорушень як співучасника чи підбурювача. Відповідні норми передбачав Закон України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» від 11 червня 2009 р. № 1507-VI, який було скасовано.

Слід відзначити, що жодна з вищезазначених конвенцій не визначає саме поняття «корупція», а містить лише перелік діянь, які визнаються корупційними. На відміну від вказаних, Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією надала загальне визначення корупції, відповідно до якого корупція — це прями чи опосередковані вимогання, пропонування, дача або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи (ст. 2). Це визначення, відповідно до зобов'язань за Конвенцією, має бути уніфікованим державами-учасницями у їхньому цивільному законодавстві з метою однакового розуміння корупції у разі здійснення цивільного провадження. Україна, як вже відзначалось, ратифікувала цю Конвенцію 16 березня 2005 р., а чинності вона набула для України з 1 січня 2006 р.

Крім того, Україною була також ратифікована [15] Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності [16] від 15 листопада 2000 р., яка набрала для України чинності 20 червня 2004 р. Відповідно до ст. 8 Конвенції кожна держава-учасниця зобов'язана вжити заходів щодо криміналізації корупції, під якою Конвенція розуміє:

а) обіцянка, пропозиція або надання публічній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи для того, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію або бездіяльність при виконанні своїх службових обов'язків;

б) вимагання або прийняття публічною посадовою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної або юридичної особи для того, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи бездіяльність при виконанні своїх службових обов'язків.

Крім того, слід враховувати і інші міжнародні акти, положення яких носять рекомендаційний характер, наприклад, Кодекс поведінки посадових осіб

з підтримки правопорядку [17, 83; 10, 24], прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., в якому зазначається: «Хоча поняття корупції повинно визначатися національним правом, слід розуміти, що воно охоплює вчинення або невчинення будь-якого діяння при виконанні обов'язків або через ці обов'язки у результаті вимагання або отримання подарунків, обіцянок або стимулів чи їх незаконне одержання кожного разу, коли має місце така дія або бездіяльність».

Цей підхід щодо закріплення поняття корупції сприйнятий законодавством розвинутих західноєвропейських країн. Як правило, в ньому відсутнє загальне визначення корупції, як це склалось, наприклад, у ФРН. Проте німецькі науковці і практики не вважають це істотним недоліком законодавства. Вони вважають, що корупція — це суспільно небезпечне явище, яке складається з конкретних корупційних діянь, за які законом передбачено юридичну відповідальність. Правоохоронні органи Німеччини у своїй діяльності користуються робочим визначенням цього поняття, сформульованим спеціально створеною групою фахівців Міністерства внутрішніх справ і Міністерства юстиції, відповідно до якого під корупцією розуміють дії, під час вчинення яких державні службовці використовують своє посадове становище, щоб збагатитися матеріально чи нематеріально або збагатити третіх осіб. На практиці під корупцією німецькі правоохоронці розуміють хабарництво, розкрадання з використанням посадового становища, нецільове витрачання коштів, інші дії, вчинені державним службовцем всупереч службі з метою збагачення, розголошення службової таємниці, дії, вчинені з дотриманням службових приписів, але в інтересах певних фірм, а також будь-які вчинки, несумісні зі статусом державного службовця [13].

Відповідно до англійського права корупційні діяння об'єднуються в окрему групу кримінальних злочинів, які вчиняються посадовими особами або пов'язані з їх діяльністю. Англійське право також не містить визначень таких понять, як «корупція», «корупційне діяння» тощо. Фактично корупція ототожнюється з хабарництвом. Крім загального права, законодавство Великобританії про боротьбу з корупцією включає ряд законів, зокрема Закон про хабарництво в публічних організаціях 1889 р. і закони про попередження корупції 1906 і 1916 рр. Щодо підкупу під час виборів до парламенту або місцевих органів, діє Закон про народне представництво 1983 р. Хоча аналогічні за змістом закони видаються періодично кожні 2–3 роки, загальне поняття про підкуп посадових осіб було сформульовано англійським загальним правом, зокрема, прецедентами 1809 і 1914 рр., відповідно до яких корупція полягає в тому, що хто-небудь дає хабар, щоб схилити посадову особу діяти всупереч своїм службовим обов'язкам, висловити прихильність, утриматися від вираження прихильності при виконанні цих обов'язків, а посадова особа приймає хабара. Справи про такі корупційні правопорушення розглядаються судом присяжних [14, 55].

Дефініції поняття «корупція» можна знайти в законодавстві ряду країн СНД. Так, відповідно до ст. 1 Федерального Закону Російської Федерації «Про

протидію корупції» [8] від 19 грудня 2008 р. корупція — це зловживання службовим становищем, дача хабара, отримання хабара, зловживання повноваженнями, комерційний підкуп або інше незаконне використання фізичною особою свого посадового становища всупереч законним інтересам суспільства і держави з метою отримання вигоди у вигляді грошей, цінностей, іншого майна або послуг майнового характеру, інших майнових прав для себе або для третіх осіб чи незаконне надання такої вигоди вказаній особі іншими фізичними особами, а також вчинення вищевказаних діянь від імені або в інтересах юридичної особи.

Закон Республіки Білорусь «Про заходи боротьби з організованою злочинністю та корупцією» [9] від 26 червня 1997 р. визначив корупцію як умисне використання особами, уповноваженими на виконання державних функцій, або особами, прирівняними до них, свого службового становища і пов'язаних з ним можливостей з метою протиправного придбання для себе або близьких родичів майнових та немайнових благ, пільг і переваг, а також підкуп вказаних осіб шляхом протиправного надання їм фізичними особами цих благ, пільг і переваг.

Таким чином, як російське, так і білоруське законодавство визначають поняття «корупція» через перелік тих діянь, в яких вона отримує прояв. Фактично воно включає два елементи, такі, як використання, невиконання певними особами державних функцій з метою збагатити себе чи визначене коло осіб (близьких родичів), та підкуп вказаних осіб фізичними та юридичними особами [10, 37]. Так само відповідно до Закону Республіки Казахстан «Про боротьбу з корупцією» [11] корупція — це не передбачене законом прийняття особою чи через посередників майнових благ чи переваг особами, які виконують державні функції, а також особами, прирівняними до них, з використанням своїх посадових повноважень і пов'язаних з ними можливостей, а так само підкуп цих осіб шляхом протиправного надання ним фізичними і юридичними особами благ та переваг».

КК Киргизької Республіки від 18 вересня 1997 р. [12] передбачає такий склад злочину, як корупція. Згідно зі ст. 303 цього кодексу корупцією є умисні діяння, які полягають у створенні протиправного стійкого зв'язку однієї чи декількох посадових осіб, наділених владними повноваженнями, з окремими особами чи угрупованнями з метою незаконного отримання матеріальних, будь-яких інших благ і переваг, а також надання цих благ і переваг фізичним та юридичним особам, які створюють загрозу інтересам суспільства або держави.

Висновок. Таким чином, вирішуючи питання щодо законодавчого закріплення визначення поняття «корупція», слід враховувати ряд моментів.

По-перше, існуюче на сьогодні визначення не можна визнати досконалим та всеохоплюючим, як не була такою і дефініція корупції у Законі «Про боротьбу з корупцією». Проблема визначення поняття «корупція» з самого початку набула яскраво вираженого політичного характеру, оскільки його відсутність на законодавчому рівні давала змогу багатьом політичним діячам та посадовим особам правоохоронних органів пояснювати цим неефективність

боротьби з корупцією в державі. Проте включення до Закону «Про боротьбу з корупцією» згаданої дефініції помітних результатів у боротьбі з корупцією не дало [17, 90–92].

По-друге, законодавство інших країн вирішує це питання різними способами: від його закріплення у спеціальному антикорупційному законі до його повної відсутності. Причому країни з розвинутою ринковою економікою та демократичним суспільством, правовою системою, побудованою на пріоритетності прав людини і громадянина, підходять до розв'язання цієї проблеми більш стримано і виважено, уникаючи визначення поняття «корупція» на законодавчому рівні. І навпаки, в законодавстві значної частини країн СНД можна знайти визначення цього поняття.

По-третє, Україна прийняла на себе зобов'язання по ряду міжнародно-правових угод щодо закріплення у своєму національному законодавстві поняття «корупція» у розумінні цих угод.

І нарешті, по-четверте, як правило, міжнародне співтовариство вважає корупційні діяння проявами злочинної поведінки.

Література

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. // Офіційний вісник України. — 2010. — № 10. — Ст. 506.
2. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією ETS № 174 від 4 листопада 1999 р. // Офіційний вісник України. — 2006. — № 9. — Ст. 592.
3. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією ETS № 173 від 27 січня 1999 р. // Офіційний вісник України. — 2010. — № 15. — Ст. 717.
4. Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією ETS № 191 від 15 травня 2003 р. // Офіційний вісник України. — 2010. — № 15. — Ст. 718.
5. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Закон України від 18 жовт. 2006 р. № 251-V // Офіційний вісник України. — 2006. — № 44. — Ст. 2938.
6. Про ратифікацію Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 16 берез. 2005 р. № 2476-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 16. — Ст. 266.
7. Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: Закон України від 18 жовт. 2006 р. № 252-V // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 50. — Ст. 497.
8. О противодействии коррупции: Федеральный закон Российской Федерации от 19 дек. 2008 г. № 273-ФЗ // Российская газета. — 2008. — № 266.
9. О мерах борьбы с организованной преступностью и коррупцией: Закон Республики Беларусь от 26 июня 1997 г. №47-3 // Ведомости Национального собрания Республики Беларусь. — 1997. — № 24. — Ст. 460.
10. Рогульський С. С. Адміністративно-правові заходи боротьби з корупцією в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / С. С. Рогульський; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К., 2005.
11. О борьбе с коррупцией: Закон Республики Казахстан от 2 июля 1998 г. № 267-І // Ведомости Парламента Республики Казахстан. — 1998. — № 15. — Ст. 209.
12. Уголовный кодекс Кыргызской Республики от 1 октября 1997 г. № 68 // Ведомости Жогорку Кенеша Кыргызской Республики. — Бишкек, 1998. — № 7. — Ст. 228.
13. Manzetti L. Economic Reform and Corruption // North-SouthCenter, University of Miami. — 1994. — N 3. — P. 51.
14. Решетников Ф. М. Ответственность за должностные преступления в зарубежных странах / Ф. М. Решетников. — М., 1997.
15. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти

- незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітряю): Закон України від 4 лют. 2004 р. № 1433-IV // Офіційний вісник України. — 2004. — № 10. — Ст. 564.
16. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН. Кодекс поведінки посадових осіб по підтримці правопорядку від 17 грудня 1979 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_282.
17. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / М. І. Мельник; Нац. акад. внутр. справ України. — К., 2002.

Анотація

Панфілов О. С. Щодо визначення поняття «корупція» в міжнародно-правових актах та законодавстві інших країн. — Стаття.

У статті проаналізовані основні положення міжнародних конвенцій у сфері протидії корупції, обов'язковість яких визнана Верховною Радою України, норми законодавства деяких зарубіжних країн з позицій доцільності визначення поняття «корупція» як правової категорії.

Ключові слова: корупція, корупційні діяння, конвенція ООН проти корупції, Кримінальний кодекс Киргизької Республіки, законодавство Франції.

Аннотация

Панфилов О. Е. Относительно определения понятия «коррупция» в международно-правовых актах и законодательстве других стран. — Статья.

В статье проанализированы основные положения международных конвенций в сфере противодействия коррупции, обязательность которых признана Верховным Советом Украины, нормы законодательства некоторых зарубежных стран с позиций целесообразности определения понятия «коррупция» как правовой категории.

Ключевые слова: коррупция, коррупционные действия, конвенция ООН против коррупции, Уголовный кодекс Киргизской Республики, законодательство Франции.

Summary

Panfilov O. E. About a definition «corruption» in international legal acts and legislation of other countries. — Article.

In the article the substantive provisions of international conventions are analysed in the field of counteraction corruptions the obligatoriness of which is acknowledged by Verkhovna Rada of Ukraine, norms of legislation of some foreign countries are analysed from positions of expedience of decision of concept «corruption» as legal category.

Keywords: corruption, corruption actions, UN convention against corruption, criminal code of Kirgis republic, legislation of France.

УДК 343.988

И. М. Гарипов, П. А. Кабанов

ЖЕРТВА КРИМИНАЛЬНОГО КОРРУПЦИОННОГО ПОВЕДЕНИЯ КАК ПРЕДМЕТ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОГО ПОЗНАНИЯ: ПОНЯТИЕ И СОДЕРЖАНИЕ

Невзирая на относительную изученность проблем противодействия коррупционному поведению в отечественных гуманитарных науках, в том числе и науках криминального цикла, в российской криминологической теории только в начале наступившего XXI века было обращено внимание на разработку

© И. М. Гарипов, П. А. Кабанов, 2011